

ارتباط سنجی حکمرانی خوب با فرهنگ سیاسی ایران، با تمرکز بر فرهنگ سیاسی شیعه در ایران

جعفر آهانگران

استادیار گروه مدیریت، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: (۱۳۹۷/۰۲/۲۷) تاریخ پذیرش: (۱۳۹۷/۰۶/۰۴)

Measurement of Good with Cultural of Iran's Politics, Concentration on Shiite's Political Culture in Iran

Jafar Ahangaran

Assistant Professor Department of Management, Lorestan University, Tehran, Iran.

Received: (17/May/2018) Accepted: (28/Aug/2018)

Abstract

This study has been done with the goal of surveying good governing on Iran's political culture. Good governing has a specific role in development of a country, especially in state management scope. On the other hand, some of political culture factors empower fundamental parameters in establishing necessary structures for development, especially Shiite political culture. The main parameters of the political culture of Islam have increased the procedure of participation and justice, especially after Islamic revolution in Iran. For this reason, this survey research took place to Pierson Correlation test for a society of 115 people from the organization of academic Quran activities in Iran; moreover the tools of research is questionnaire in which its justifiability and durability has been confirmed. The result of research confirmed the relationship between good governing and political culture. Using appropriate paradigm of good governing along with powering positive dimension of political culture like Shiite culture is one of the main ways of establishing good culture and decreasing the negative impacts of some political culture aspects. Therefore, empowering Shiite cultural institution like mosque, Ashura, religious customs and tradition of remembering of martyrs; in addition, stress on necessary of planning for realization of dimensions of good governing in state management, can lead to decreasing negative impacts of tribal culture in the organization.

Keywords

Good Governing, Political Culture, Shiite Political Culture, Governing of law, State Management.

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی تأثیر حکمرانی خوب بر فرهنگ سیاسی ایران انجام شده است. حکمرانی خوب به خصوص در حوزه مدیریت دولتی، نقش بی‌بدیلی در توسعه یک کشور دارد. از این رو، مطالعه و بررسی آن بسیار مهم و اثرگذار است. از سویی برخی از مؤلفه‌های فرهنگ سیاسی، از جمله فرهنگ سیاسی شیعه، تقویت‌کننده عوامل اساسی در ایجاد ساختارهای لازم برای توسعه به شمار می‌رود. پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران، مؤلفه‌های فرهنگ سیاسی اسلام، روند عدالت‌خواهی و مشارکت‌طلبی را تشدید کرده‌اند. بدین منظور این تحقیق پیمایشی در یک نمونه ۱۱۵ نفری از کارکنان سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور با استفاده از ابزار پرسشنامه که روایی و پایایی آن به تأیید رسیده است، مورد آزمون همبستگی پیرسون قرار گرفت. نتایج تحقیق ارتباط بین حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی را تأیید کرد. با توجه به نتایج بیان شده، یکی از راه‌های ایجاد فرهنگ مناسب و کاهش آثار منفی برخی از ابعاد فرهنگ سیاسی، استفاده از الگوهای مناسب حکمرانی خوب در کنار تقویت ابعاد مثبت فرهنگ سیاسی، مانند فرهنگ شیعه است. از این رو، ضمن تأکید بر لزوم برنامه‌ریزی برای تحقق ابعاد حکمرانی خوب در اداره عمومی و مدیریت دولتی، تقویت نهادهای فرهنگی شیعه، مانند مسجد، عاشورا، آیین‌های مذهبی و سنت یاد شهیدان که می‌تواند منجر به کاهش آثار منفی فرهنگ عشیره‌ای در سازمان شود، توصیه می‌شود.

واژه‌های کلیدی

حکمرانی خوب، فرهنگ سیاسی، فرهنگ سیاسی شیعه، حاکمیت قانون، مدیریت دولتی.

مقدمه

حکمرانی خوب^۱ یکی از نظریه‌های جدید توسعه در سطح کلان (سطح ملی و شاخص‌های کلان ملی) و خرد (در سطح بنگاه و شرکت) است که در دهه ۹۰ میلادی پدیدار شد. یک دهه پس از طرح این نظریه، اقبال نظریه‌پردازان، مدیران و صاحب‌نظران عرصه‌های مختلف توسعه اقتصادی اجتماعی به آن بسیار گسترده بوده است.

حکمرانی خوب مبتنی بر نقد و بررسی سیاست‌های تعدیل ساختاری^۲ یا سیاست‌های مبتنی بر اجماع واشینگتنی^۳ در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ است که از مساعی و بررسی‌های کارشناسان بانک جهانی در سیاست‌های توسعه‌ای حاکم در عرصه سیاست‌های اقتصادی و توسعه‌ای جهان، ناشی شده است (میدری، ۱۳۸۳: ۳-۲۶۲). هدف از تدوین این مقاله ارائه پژوهشی است که به قصد بررسی رابطه «حکمرانی خوب» و «فرهنگ سیاسی ایران» با تمرکز بر «فرهنگ سیاسی شیعه» در ایران، انجام شده است. این الگو بر ضرورت افزایش مراتب پاسخگویی، شفافیت، اطلاع‌رسانی، برابری اجتماعی و نظایر آن تأکید دارد که از مشخصه‌های اصلی رویکرد حکمرانی خوب محسوب می‌شوند (آرکوباه، ۲۰۰۶؛ تیلور، ۲۰۰۰). بنابر آنچه ذکر شد، مسأله اصلی پژوهش را می‌توان به صورت ذیل تبیین کرد:

آیا میان حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی ایران رابطه وجود دارد؟
بنابراین، در مرور ادبیات تحقیق بر حکمرانی خوب، فرهنگ سیاسی و فرهنگ سیاسی شیعه تأکید می‌شود.

مروری بر ادبیات پژوهش

حکمرانی خوب

مفهوم‌شناسی: حکمرانی معنایی فراتر از دولت (حکومت) دارد و به فراگردی مردم‌سالار اطلاق می‌شود که همه جامعه را دربر می‌گیرد در حکمرانی و فراگرد توسعه، بخش خصوصی و سازمان‌های غیردولتی^۴ و

سایر سازمان‌های جامعه مدنی تشویق شده و ترغیب به مشارکت در کنار دولت می‌شوند. همچنین، حکمرانی بر «چگونگی اداره مردم و اداره و تنظیم مناسبات حکومتی» و بر «سیستم سیاست‌های یک ملت و نحوه عملکرد آن در ارتباط با اداره بخش دولتی و قانون» اطلاق می‌شود (دباغ و نفری، ۱۳۸۸: ۴؛ نور، ۲۰۱۸: ۲۳۵؛ برینکرهوف،^۸ گولداسمیث،^۹ ۲۰۰۵: ۲۰۰؛ بوییان،^{۱۰} ۲۰۱۱: ۴۱۴؛ بوکائرت،^{۱۱} ون دی وال،^{۱۲} ۲۰۰۳: ۳۳۰؛ شیلندرا،^{۱۳} بیردیکار،^{۱۴} ۲۰۰۵: ۲۰۴).

در سال ۱۹۸۹ در پی مطالعات و بررسی‌های گوناگون گروه‌های کارشناسی و نیز، کارکرد سیاست‌های اجماع واشینگتنی یا تعدیل ساختاری در کشورهای مختلف، خصوصاً آفریقا و آمریکای لاتین، این مسئله برای بانک جهانی روشن شد که حکمرانی موضوع کلیدی توسعه است (میدری، ۱۳۸۳: ۳-۲۶۲). این مسئله به تدریج مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت تا اینکه در گزارش سالانه توسعه جهانی در سال ۱۹۹۶ با عنوان «از برنامه تا بازار» به روشنی انعکاس یافت و حکمرانی خوب^{۱۵} موضوع اصلی سیاست‌گذاری توسعه، معرفی شود (میدری، ۱۳۸۳: ۳-۲۶۲).

حکمرانی خوب یکی از نظریه‌های جدید توسعه در سطح کلان (سطح ملی و شاخص‌های کلان ملی) و خرد (در سطح بنگاه و شرکت) است (میدری، ۱۳۸۳: ۳-۲۶۲). مفهوم حکمرانی خوب گرچه ریشه در زمان‌های بسیار دور و حتی در یونان باستان دارد، اما صورت‌بندی شفاف و کاربرد گسترده آن به دهه ۱۹۹۰ بازمی‌گردد (سردارنیا و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۳۸). در عبارت «حکمرانی خوب»، آگاهی اداری بسیار زیادی به نمایش درآمده است (برینکرهوف، گولداسمیث، ۲۰۰۵). از این رو، قانون‌گذاران وظیفه دارند در قبال اقدامات خود پاسخگو بوده و به شهروندان گزارش دهند (مهدوی عادل و دیگران، ۱۳۸۷، ۹۳)؛ شهروندان فرصت‌هایی را برای ابراز دیدگاه‌هایشان در فراگرد قانون‌گذاری داشته

7. Nor

8. Brinkerhoff

9. Goldsmith

10. Bhuiyan

11. Bouckaert

12. Van de Walle

13. Shylendra

14. Bhirdikar

15. Good Governance

1. Good Governance

2. Structural Adjustment

3. Washington Consensus

4. Arko-cobbah

5. Taylor

6. NGOs

کمک کند (شیلندرا، بیردیکار، ۲۰۰۵: ۲۰۴؛ دیمرز و دیگران، ۲۰۰۴: ۲). بر طبق تعریف بانک جهانی، حکمرانی خوب از طریق اصلاح بخش دولتی و ابزارهای دیگر، دستیابی به اهداف توسعه را تضمین می‌کند. بنابراین، عبارت «حکمرانی خوب» و «اصلاحات در بخش دولتی» هر دو برای تضمین توسعه، مثبت به نظر می‌رسند (پارنینی، ۲۰۰۹: ۵۵۵).

در جدول ۱، مقایسه‌ای بین نمونه‌های آرمانی در سیستم‌های «حکمرانی خوب» و «حکمرانی بد» انجام شده است. با مروری بر ادبیات گسترده موجود پیرامون حکمرانی خوب، به نظر می‌رسد اقدامات حکمرانی خوب باید هفت شاخص که با هم هم‌پوشانی دارند را دربرگیرد؛ این شاخص‌ها عبارت‌اند از حق اظهارنظر^۵ (مهدوی عادل و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۴؛ یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰؛ بویان، ۲۰۱۱: ۴۱۵)، عدم شفافیت (فساد) و شفافیت^۶ (مهدوی عادل و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۴؛ بویان، ۲۰۱۱: ۴۱۵؛ برینکرهوف، گولداسمیث، ۲۰۰۵: ۲۰۱؛ پارنینی، ۲۰۰۹: ۵۵۵؛ دیمرز و دیگران، ۲۰۰۴: ۲۰۱؛ یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰)، مسئولیت‌پذیری^۷ و پاسخگویی^۸ (مهدوی عادل و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۴؛ پارنینی، ۲۰۰۹: ۵۵۵؛ شیلندرا، بیردیکار، ۲۰۰۵: ۲۰۴؛ برینکرهوف، گولداسمیث، ۲۰۰۵: ۲۰۱؛ مالا، ۲۰۰۸: ۲۴۶)، مشارکت^۹ (شیلندرا، بیردیکار، ۲۰۰۵: ۲۰۴؛ پارنینی، ۲۰۰۹: ۵۵۵؛ یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰؛ مالا، ۲۰۰۸: ۲۴۶)، پیروی از قانون^{۱۰} (مهدوی عادل و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۴؛ بویان، ۲۰۱۱: ۴۱۵؛ یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰)، اثربخشی^{۱۱} و کارایی^{۱۲} (مهدوی عادل و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۴؛ دیمرز و دیگران، ۲۰۰۴: ۲۰۴؛ یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰)، انصاف^{۱۳} (شیلندرا، بیردیکار، ۲۰۰۵: ۲۰۴؛ یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰) و اجماع-گرایی^{۱۴} (یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰؛ شیلندرا، بیردیکار، ۲۰۰۵: ۲۰۴).

باشند (یاقی، ۲۰۰۸: ۴۸)؛ قوانین و مقررات وضع شده همواره برای سرمایه‌گذاران مایه دلگرمی بوده و به کسب‌وکارها در دستیابی به فهم بهتری از محیطشان، کمک کنند. بنابراین، لازم است در این محیط افشاگری کامل دربارهٔ رویه‌ها و خطمشی‌ها وجود داشته باشد تا در نتیجه، مردمی که از آنها تأثیر می‌پذیرند، بتوانند برنامه‌ریزی و اقدام کنند (مهدوی عادل و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۳؛ سردارنیا و دیگران، ۱۳۸۸: ۵-۱۴۴؛ یاقی، ۲۰۰۸: ۴۸؛ برینکرهوف، گولداسمیث، ۲۰۰۵: ۲۰۱).

تعاریف متعددی از حکمرانی خوب صورت گرفته است؛ برای مثال، «بهره‌گیری از قدرت سیاسی، اعمال کنترل بر جامعه و مدیریت منابع برای توسعهٔ اجتماعی، اقتصادی» (سردارنیا و دیگران، ۱۳۸۸: ۹-۱۳۸)؛ «مدیریت کارآمد عمومی از راه برپا کردن یک حکومت و قواعد مشروع و قانونی در راستای پیشبرد ارزش‌های اجتماعی افراد و گروه‌ها» (میدری، ۱۳۸۵: ۲۶۵؛ مالا، ۲۰۰۸: ۲۴۵)؛ «حکمرانی خوب بر نحوهٔ اعمال قدرت در سطوح گوناگون دولت به صورت اثربخش، صادقانه، عادلانه، شفاف و همراه با پاسخگویی دلالت دارد» (مالا، ۲۰۰۸: ۲۴۵).

مسئله اصلی در نظریهٔ حکمرانی خوب، بهبود کیفیت دولت است (میدری، ۱۳۸۵: ۲۷۷). در الگوی حکمرانی خوب بحث از دولت نماینده و دولت مشارکتی است که از این طریق راه را برای فعالیت سایر بخش‌ها هموار می‌سازد (پارخورست، ۲۰۱۷: ۴۸). با این رویکرد، رویکرد، می‌توان گفت حکمرانی خوب بر کیفیت بالای فراگردهایی اشاره دارد که از آن طریق، تصمیمات اثرگذار بر مبادلات عمومی اتخاذ و اجرا می‌شوند. حکمرانی خوب اطمینان می‌دهد که همگان مشارکت دارند و برای اثرگذاری بر جریان و جهت توسعه دارای ابزارهایی است؛ از جمله، بر زندگی مردم اثر می‌گذارد، کمک‌هایی را به فراگرد توسعه می‌کند و این کمک‌ها را سازماندهی می‌کند، مزایای توسعه را به اشتراک گذارده و زندگی مردم را بهبود می‌بخشد (بویان، ۲۰۱۱: ۴۱۴؛ برینکرهوف، گولداسمیث، ۲۰۰۵: ۲۰۳)؛ بر این اساس می‌توان گفت، حکمرانی خوب ابزاری است که می‌تواند به فراگرد غلبه‌بر چالش‌های ناشی از فقر و محرومیت

3. Demmers & et al.

4. Parnini

5. voice

6. transparency

7. accountability

8. responsiveness

9. participation

10. following rules

11. effectiveness

12. efficiency

13. equitable

14. consensus building

1. Yaghi

2. Parkhurst

جدول ۱. نمونه‌های آرمانی سیستم‌های حکمرانی (برینکرهوف، گولداسمیث، ۲۰۰۵، ۴-۲۰۳)

حکمرانی بد	حکمرانی خوب
اختیار شخصی و همراه با اشخاص است.	اختیار نهادی و همراه با نقش‌های اداری است.
رهبران سیاسی قدرت را انحصاری کرده و در برابر اقداماتشان غیرمسئول‌اند.	رهبران سیاسی قدرت را با دیگران به اشتراک‌گذاری کرده و در برابر اقداماتشان مسئولند.
رهبران علائق شخصی خود را دنبال می‌کنند که از طریق پیروان و وفادارشان پشتیبانی می‌شوند.	رهبران با فراهم‌سازی منافع جمعی که حمایت بخش‌های زیادی از جامعه را کسب می‌کنند، بر سر قدرت‌اند.
تصمیمات سیاسی بدون مشارکت عامه و پشت درب‌های بسته اتخاذ می‌شوند.	تصمیمات سیاسی در فضایی باز و پس از بحث و بازبینی اتخاذ می‌شوند.
استانداردهای تصمیم‌گیری، پنهان و رویه‌ها غیرشفاف‌اند.	استانداردهای تصمیم‌سازی آشکار و رویه‌ها شفاف‌اند.
احزاب سیاسی پیرامون شخصیت‌ها و توزیع منافع شخصی سازمان‌دهی شده‌اند.	احزاب سیاسی پیرامون برنامه‌های بیان شده سازمان‌دهی می‌شوند که بر شمار زیادی از ذی‌نفعان که از طریق طبقه‌بندی‌های فراگیر یا کلی تعریف شده‌اند، اثر می‌گذارند.
فعالیت‌های سیاسی توسط کمک‌های کم و بسیار بزرگ و مخفی تأمین مالی می‌شوند.	فعالیت‌های سیاسی توسط کمک‌های زیاد و کوچک و آشکار تأمین مالی می‌شوند.
انتخابات با ارباب، خریدن رأی و تقلب همراه است.	انتخابات آزاد، منصفانه و باز است.
پروژه‌های عمران شهری از نظر جغرافیایی برای تأمین سلاخی بخش کوچکی از شهروندان اجرا می‌شوند.	پروژه‌های عمران شهری برای تأمین سلاخی بخش زیادی از شهروندان سرمایه‌گذاری می‌شوند.
مدیران به مثابه پادشاه و هدیه در برابر روابط شخصی‌شان با رهبران سیاسی استخدام شده و ارتقا می‌یابند.	مدیران از طریق فراگردهای رقابتی که شایستگی و خبرگی‌شان را می‌سنجند، استخدام شده و ارتقا می‌یابند.
سلسله‌مراتب اداری نامشخص، همراه با تخصص‌گرایی پایین یا نتایج غیرمشخص و مسیرهای گزارش‌دهی نامشخص وجود دارد.	سلسله‌مراتب اختیار اداری همراه با تقسیم کار روشن، استانداردهای مشخص برای نتایج و مسیرهای گزارش‌دهی تعریف شده وجود دارد.
مدیران بدون هیچ دلیلی اخراج می‌شوند.	مدیران فقط با دلیل و علت می‌توانند اخراج شوند.
مدیران برای خود مزایا همراه با رشوه و حق و حساب قائل‌اند.	مدیران از در نظر گرفتن مزایا برای خود منع شده‌اند.
اقدامات مدیران ناگهانی است؛ مبتنی بر دلایل ذهنی و پیروی از رویه‌های موقت و دم‌دمی مزاج.	اقدامات مدیران قابل پیش‌بینی است؛ مبتنی بر روش‌های عینی و پیروی از رویه‌های مشابه.
قوانین‌گزینی اجرا می‌شوند و مردم دارای روابط نزدیک‌تر با دولت، برخوردی تبعیض‌آمیز را تجربه می‌کنند.	قوانین بدون جانبداری اجرا می‌شوند و همه شهروندان برخوردی یکسان را تجربه می‌کنند.
توافقات کلامی در خدمات دولتی و فروش‌ها استفاده می‌شوند.	قراردادهای حقوقی تعهدآور در خدمات دولتی و فروش‌ها استفاده می‌شوند.
کنترل‌های درونی کافی و دقیق نیستند؛ مستندسازی‌ها به واسطه موضوعات بسیاری که از قلم افتاده‌اند، مخدوش‌اند.	کنترل درونی شدید است؛ از طریق ثبت موقوف و حسابرسی‌های منظم.
پیروان دستاویز ناچیزی برای پیگیری خدمات ضعیف و بد در اختیار دارند.	شهروندان اگر خدمات بد و ضعیف دریافت کنند، حقوقشان را پیگیری می‌کنند.

مشخص برای اطلاع‌رسانی به مردم همراه است (یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰).

ثبات سیاسی^۲ و فقدان آشوب: بیانگر عدم وجود درگیری‌های نظامی، آشوب‌های اجتماعی، تنش‌های قومی و تهدیدهای تروریستی است (عادلی و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۹).

کنترل فساد: شفافیت همیشه رابطه نزدیکی با کنترل فساد دارد و عدم شفافیت، فسادآور است. شفافیت یعنی با اطلاعاتی که دولت در اختیار شهروندان قرار می‌دهد به آنها امکان آگاهی از اقدامات خود را می‌دهد (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۳، ۵۲۷). از جمله سنج‌های فساد باید به مواردی چون رشوه، اختلاس یا سوءاستفاده از وجوه عمومی، مداخله سیاسی و خویشاوندگرایی اشاره کرد (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۳: ۶۷۲).

حکمرانی خوب پدیده‌ای جامع بوده و جداسازی عناصر آن از یکدیگر بسیار مشکل است، زیرا همه آنها نقش‌هایی به هم‌پیوسته را برای ایجاد حکمرانی مردم‌سالار ایفا می‌کنند. بنابراین، جداسازی هر یک از این شاخص‌ها منجر به مردم‌سالاری «بخشی»^۱ خواهد شد که رنج‌آور است (میدری، ۱۳۸۵: ۲۶۵؛ دباغ، نفری، ۱۳۸۸: ۵؛ یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰).

شاخص‌های حکمرانی خوب

حق اظهارنظر و پاسخگویی: بیانگر آزادی‌های مدنی، حقوق سیاسی، مطبوعات آزاد و عدالت در سیستم قانون‌گذاری است (عادلی و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۹)؛ درواقع، پاسخگویی به عامه مردم با حفظ شفافیت از طریق کانال‌های ارتباطی

2. political stability

1. partial

۱۳۸۶: ۱۱؛ زیباکلام: ۱۳۸۷). بر این اساس، آلموند، فرهنگ سیاسی را الگوی نگرش‌ها و سمت‌گیری‌های فردی نسبت به سیاست در میان اعضای یک نظام تعریف می‌کند (حسینی، ۱۳۸۸: ۷؛ امینی و خسروی، ۱۳۸۹: ۱۳۰). پای^۳، فرهنگ سیاسی را مجموعه‌ای از باورها، اعتقادات و احساساتی می‌داند که به روند سیاسی، نظم و معنا می‌دهند و فرضیه‌ها و قواعد تعیین‌کننده حاکم بر رفتار نظام سیاسی را مشخص می‌کنند (امام‌جمعه‌زاده و موسوی، ۱۳۸۹: ۷۷ و حسینی، ۱۳۸۸: ۷؛ بریزن،^۴، ۲۰۱۸). پارسونز^۵ معتقد است فرهنگ سیاسی با جهت‌گیری نسبت به هدف‌های سیاسی ارتباط دارد (امام‌جمعه‌زاده و موسوی، ۱۳۸۹: ۸ - ۷۷ و حسینی، ۱۳۸۸: ۷). می‌توان گفت فرهنگ سیاسی اصطلاحی است که به دنبال تبیین بهتر بسیاری از دانسته‌ها درباره قدرت سیاسی، روح و خلق‌و‌خوی ملی، روان‌شناسی سیاسی ملت‌ها و ارزش‌های بنیادین مردم است (ربانی و شایگان‌فرد، ۱۳۸۹: ۱۲۴؛ امام‌جمعه‌زاده و موسوی، ۱۳۸۹: ۸ - ۷۷؛ دارابی، ۱۳۸۸: ۳۱؛ امینی و خسروی، ۱۳۸۹: ۱۳۰؛ حاجی یوسفی، ۱۳۹۶: ۶؛ فیشر،^۶ پرت،^۷ ۲۰۰۶: ۴۹). اهمیت فرهنگ سیاسی برخاسته از ارتباط آن با مطالعات توسعه است؛ بر این اساس باید گفت تبیین توسعه سیاسی در هر کشور، مستلزم بررسی فرهنگ سیاسی آن کشور است (ربانی و شایگان‌فرد، ۱۳۸۹: ۱۲۴؛ امینی و خسروی، ۱۳۸۹: ۱۳۱؛ حسینی، ۱۳۸۸: ۴؛ جهانگیری و بوستانی، ۱۳۸۰: ۱۷۴).

پیشینه فرهنگ سیاسی: آلموند و وربا^۸ با بررسی ویژگی‌های فرهنگی آمریکا، انگلستان، ایتالیا و مکزیک، سه‌نوع فرهنگ سیاسی یعنی فرهنگ سنتی (محدود)، مشارکتی (فعال) و تبعی (انفعالی) را شناسایی نمودند (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶: ۱۳؛ حسینی، ۱۳۸۸: ۸؛ امینی و خسروی، ۱۳۸۹: ۱۳۲). فرهنگ سنتی، بی‌تفاوتی و جهل نسبت به دولت ملی و سر فروبردن در واحدهای محلی مانند قبیله یا روستاست. فرهنگ تبعی، همراه با آگاهی از نظام سیاسی ملی است اما مردم نسبت به آن حالتی کاملاً انفعالی دارند؛ یعنی نسبت به نظام سیاسی، احترامی

کیفیت مقررات: بر استقرار قانون و نظم و دعوت بیشتر شهروندان برای مشارکت در فراگردهای اداری دلالت دارد (یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰).

حاکمیت قانون: بیانگر تعهد به قراردادها، حقوق مالکیت و میزان دزدی و جنایت است (عادلی و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۹).
اثربخشی و کارایی: اثربخشی، تحقق اهداف و کارایی، استفاده حذقلی از منابع برای تحقق اهداف است (یاقی، ۲۰۰۸: ۵۰).

فرهنگ سیاسی

مفهوم‌شناسی: فرهنگ شامل ارزش‌ها، هنجارها و نظام اعتقادات یک جامعه، مشتمل بر سنت‌ها، آداب و رسوم و مذاهب، ایدئولوژی‌ها و تشریفات مذهبی، میراث، زبان و کلیه عادت‌ها یا دیدگاه‌های مشترک دیگر است که ممکن است از این نوع مفاهیم مستثنی شده باشند (حسینی، ۱۳۸۸: ۶؛ اخوان کاظمی، ۱۳۸۶: ۱۱). در این امتداد، فرهنگ سیاسی بخشی از فرهنگ عمومی است که به روند سیاسی نظم و معنا می‌دهد (امام‌جمعه‌زاده و موسوی، ۱۳۸۹: ۷۷؛ حاجی یوسفی، ۱۳۹۶: ۷). یکی از مؤلفه‌های منفی و مهم فرهنگ سیاسی ایرانی، برخورداری از ویژگی عشیره‌ای و ایلی است که به سایر رفتارها و نهادهای سیاسی ایرانی نیز، سرایت کرده است (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶: ۲۰).

فرهنگ سیاسی^۱ از مباحث جدیدی است که پس از جنگ جهانی دوم در ادبیات توسعه سیاسی در حوزه علوم اجتماعی آمریکایی مطرح شده است. این اصطلاح را برای نخستین بار آلموند^۲ در علم سیاست به کار برد (امام‌جمعه‌زاده و موسوی، ۱۳۸۹: ۷۷). فرهنگ سیاسی هر جامعه، متأثر از فرهنگ عمومی آن جامعه است (دارابی، ۱۳۸۸: ۳۱ و حسینی، ۱۳۸۸: ۷؛ اخوان کاظمی، ۱۳۸۶: ۱۱) که در طول حیات سیاسی - اجتماعی یک ملت و تحت تأثیر عوامل گوناگونی چون وضعیت اقلیمی و موقعیت ژئوپلیتیک، شرایط تاریخی، نظام اعتقادی، ساختار سیاسی - اجتماعی، آداب و رسوم و سنت‌ها و اندیشه‌های سیاسی شکل می‌گیرد و سپس در فراگرد مستمر و درازمدت جامعه‌پذیری سیاسی نهادینه شده و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود (اخوان کاظمی،

3. Pie
4. Berezin
5. Parsons
6. Fisher
7. Pratt
8. Verba

1. Political Culture
2. Gabriel Almond

مبتنی بر ارتقای سطح کلی خوبی و فضیلت در جامعه است. سنت‌گرایی، بیانگر نگرش پیش از عصر تجارت آزاد است که جامعه طبقاتی را می‌پذیرد. هریک از این فرهنگ‌های سیاسی، در نواحی گوناگون کشور، استیلا دارند (فیشر، پرت، ۲۰۰۶: ۵۰-۴۹).

فرهنگ سیاسی شیعه

با توجه به تحولاتی که پس از انقلاب اسلامی در ایران به وجود آمد، به نظر می‌آید یکی از متغیرهای مؤثر در این تحقیق، نقش تعدیل‌کنندگی فرهنگ سیاسی شیعه است.

پیدایی و پایایی انقلاب اسلامی ایران، یکی از آشکارترین نمادهای اصلاح و ارتقای کم‌نظیر فرهنگ سیاسی ایرانیان بوده است؛ همان‌طور که امروزه اصلی‌ترین رهیافت توضیح این انقلاب در میان صاحب‌نظران، رهیافت فرهنگی است و محور این رهیافت، توجه اساسی به نقش عنصر فرهنگ، به‌ویژه باورهای اسلامی و به‌طور خاص، مکتب تشیع در ایجاد انقلاب و تحول اجتماعی است. قدردانی‌های مکرر امام خمینی از مجاهدت‌ها، تحول و بیداری ملت ایران، یکی از بهترین شواهد تحول و تعالی بی‌سابقه رفتار و فرهنگ سیاسی مردم ایران است؛ همان‌طور که ایشان شرافت، همت و فداکاری اسلام‌خواهانه این مردم را ستایش نموده و خود را منت دار آنها دانسته و وجود چنین امت و پیروان متعهد و مجاهدی را به پیشگاه پیامبر و امام عصر تبریک عرض می‌کند (ر. ک. اخوان کاظمی، ۱۳۸۶: ۲۷).

منظور از فرهنگ سیاسی شیعه، نوع نگرش و نحوه برخورد شیعه امامیه با سیاست و قدرت سیاسی است که تحت‌تأثیر مبانی نظری، باورها و سنت‌های شیعه در متن تاریخ و حیات جمعی شیعیان شکل گرفته و تعیین‌کننده الگوهای کنش و رفتار سیاسی آنان در پذیرش یا نفی حکومت‌ها است. اصل امامت، انتظار، غیبت، اعتقاد به نامشروع بودن حکومت غیرمعصوم و غیرمأذون از امام معصوم، شهادت، تقیه، عدالت و اصل امر به معروف و نهی از منکر از مهم‌ترین عناصر این فرهنگ‌اند. همچنین از نهادهای مذهبی در فرهنگ شیعه باید به عاشورا، سوگواری، تعزیه و سنت یاد شهیدان اشاره نمود که بالقوه در تحریک و بسیج مردم و دمیدن روح مبارزه و انقلابی‌گری، قدرت زیادی دارند. عنصر اجتهاد و

توأم با ترس دارند و بر این باورند که قادر به مشارکت در عملکرد آن نیستند. از سوی دیگر، فرهنگ مشارکتی بر اراده شهروندان و اعمال کامل حقوق و تکالیفشان در تصمیمات سیاسی استوار است (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶: ۴-۱۳؛ حسنی، ۱۳۸۸، ۸؛ امینی و خسروی، ۱۳۸۹: ۱۳۲؛ ایسر، هارتنگ، ۲۰۰۴: ۱۰۵۰-۱۰۴۹).

بر این اساس، امینی و خسروی معتقدند فرهنگ سیاسی ایران، تبعی است و این فرهنگ، دارای ریشه‌های تاریخی، فرهنگی و اجتماعی است (امینی و خسروی، ۱۳۸۹: ۱۳۲). مصلی‌نژاد معتقد است فرهنگ سیاسی ایران، ماهیتی هویت‌گرا دارد. این فرهنگ با تجددگرایی پیوند یافته تا زمینه‌های لازم برای بازیابی هویت خود را فراهم آورد. همچنین تلاش دارد تا بر هوس‌های استعماری بیگانگان غلبه کرده، با فرهنگ کشورهای سلطه‌جو مبارزه کند و از همه مهم‌تر، در عمق استراتژیک خود با نیروهای دشمن و مجموعه‌هایی که استقلال، هویت، فردیت و ابتکار او را مخدوش کرده‌اند، مقابله نماید. به همین دلیل است که گزینه اشغال نظامی ایران برای قدرت‌های بیگانه مطلوب نیست؛ زیرا هویت نهفته انسان‌های در بند می‌تواند فضای واکنشی شدیدی برای آزادسازی فردیت ایجاد نماید (مصلی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۴-۳). صادق زیباکلام با استفاده از تحلیل‌های تاریخی و ژئوپلیتیکی به موضوع توسعه نیافتگی ایران از منظر فرهنگ سیاسی پرداخته است (ر. ک. زیباکلام، ۱۳۸۷)؛ بر این اساس، او نگاه نژادپرستانه، مبالغه‌آمیز، آرمان-گرایانه، رویایی و همراه با تعصبات نژادی و عاری از واقع‌بینی را موانعی بر سر راه توسعه ایران می‌داند (ر. ک. زیباکلام، ۱۳۸۷: ۳۴).

پژوهش درباره فرهنگ سیاسی در کشورهای دیگر هم دارای سابقه و مورد توجه است. برای مثال، الازار^۱ فردگرایی،^۲ اخلاق‌گرایی،^۳ و سنت‌گرایی^۴ را عوامل شکل‌دهنده فرهنگ سیاسی آمریکا می‌داند. فردگرایی مبتنی بر مفهوم منفعت‌گرایی^۵ است که طی آن، سیاست-سیاست‌گذاری باید مانند یک بازار انجام شود. اخلاق‌گرایی، مفهوم ارزش عمومی‌بنایی برای حکومت دموکراتیک تلقی می‌شود. بر این اساس، حکومت خوب

1. Elazar
2. Individualistic
3. moralistic
4. traditionalistic
5. utilitarian

محکوم و از عدالت محروم است (ر. ک. ترجمه‌ی دشتی، ۱۳۸۲، خطبه ۲۷). همچنین با توجه به منابع روایی شیعه، مشخص می‌شود که جهاد در قالب دو بعد «جهاد اکبر» و «جهاد اصغر» مطرح است (ر. ک. امالی صدوق، ۱۳۷۶: ۴۶۷؛ حرّ عاملی، ۱۳۸۲، ج ۱۱: ۱۲۲). همچنین امر به معروف و نهی از منکر و راستگویی در هر شرایط و دشمنی با فاسقان مؤلفه‌های چهارگانه جهاد هستند (ر. ک. الکافی، ۱۳۷۲، ج ۴، ۱۶۵).

امر به معروف و نهی از منکر: در صورتی که سطح نقد اجتماعی بالا باشد و سیستم مراقبه و موازنه^۱ فعال و اثربخش باشد، فساد بر جامعه مستولی نخواهد شد؛ زیرا هنگامی که امکان نقد عملکرد مسئولان و کارگزاران وجود داشته باشد، کسی نمی‌تواند مردم را تحت سلطه خود قرار دهد و خواسته‌های خود را به آنها تحمیل نماید یا مرتکب جرم و فساد شود و حاشیه امن داشته باشد. با این مقدمه، ملاحظه می‌شود که مستولی شدن فساد بر ارکان اداری جامعه فقط هنگامی میسر است که فراگردهای امر به معروف و نهی از منکر، به مثابه حلقه‌های اثربخش بازخور اجتماعی، متوقف شده یا منحرف گردند. توقف کارکرد امر به معروف و نهی از منکر هنگامی صورت می‌پذیرد که افراد جامعه می‌فهمند هر یک باید صرفاً به کار خود مشغول باشند و در امور اجتماعی و کار دیگران دخالت نکنند. انحراف کارکرد امر به معروف و نهی از منکر به سه صورت امکان‌پذیر است: اول، حالتی که حکومت و سیستم‌های اداری تحت امر آن، می‌توانند مردم را به امور معروف و خیر امر کرده و از امور منکر و زشت منع نمایند، ولی مردم نمی‌توانند حکومت را امر به امور خیر و نهی از امور زشت نمایند! دوم، حالتی که مردم هیچ‌گونه اطلاعی از امور حکومتی نداشته باشند و از بلوغ یا آگاهی یا اطلاع کافی برای نظارت بر حکومت و دستگاه‌های اداری جامعه، برخوردار نباشند. سوم، حالتی که مصادیق امر به معروف و نهی از منکر را صرفاً به اموری چون نهی از روزه‌خواری یا امر به روزه‌داری یا حفظ حجاب و سایر امور فردی، موقوف دانسته، گستره عمل و دلالت این گزاره مهم دینداری را به دخالت و گاهی حتی تجسس در امور فردی دیگران محدود نمایند؛ درحالی که واضح است که دستور به امر به معروف و نهی از منکر، هرگز جواز تجسس در امور فردی را صادر نکرده و صرفاً دال بر نهی

مرجعیت و نهاد مسجد و منبر نیز، از عوامل مؤثر بر فرهنگ سیاسی شیعه‌اند (حسنی، ۱۳۸۸: ۱۱-۱۰).

از جمله ابعاد فرهنگ سیاسی شیعه که با هدف این پژوهش مرتبط‌اند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

عدالت‌طلبی: عدل به معنی رعایت حقوق افراد و اعطای حق به صاحب حق است. تعالیم شیعه، عاملی در ریشه دوانیدن عدالت‌خواهی در میان شیعیان بوده است. مؤلفه‌های خودانگیزگی، تحرک، میل به فداکاری و آرمان‌خواهی شیعیان برخاسته از عدالت‌طلبی آنها است (حسنی، ۱۳۸۸: ۱۸).

شهادت‌طلبی: کشور ایران به دلیل موقعیت تاریخی و استراتژیک در منطقه خاورمیانه، همیشه در معرض آسیب متجاوزان و مهاجمان قرار داشته است. بر این اساس مبارزه و جانبازی در راه وطن و در مقابل بیگانگان، نگرشی غالب است که بر جوانب فرهنگ سیاسی ایران سایه افکنده است. به ویژه این نگرش با ورود اسلام و مذهب تشیع ابعاد روحانی و الهی نیز، پیدا کرده است. به طوری که توصیه‌های قرآن و احادیث پیامبر و مبارزه مجاهدان صدر اسلام با غیرمسلمانان و همچنین شهادت و جانبازی امامان سبب شد که این نگرش در شیعیان که اکثریت جمعیت جامعه ایران را تشکیل می‌دهند، غلظتی بیش از مسلمانان سایر مذاهب اسلامی یابد (ر. ک. ربّانی و شایگان‌فرد، ۱۳۸۹). قداست شهید، نشاط شهادت و اعتقاد به جاودانگی شهید از جمله مؤلفه‌های شهادت‌طلبی‌اند.

جهاد: جهاد یکی از فروع دین است که روح انقلابی‌گری را در پیروان اسلام زنده می‌کند. در میان فریق اسلامی، شیعه عنایت خاصی به جهاد داشته است. شیعیان با توجه به سیره عملی امامان معصوم، در میدان‌های جهاد بر یکدیگر سبقت می‌گرفتند و تاریخ شیعه پر از رشادت‌ها، فداکاری‌ها و جانبازی‌ها و مبارزه در راه حق و عدالت بوده است (ر. ک. حسنی، ۱۳۸۸). در نهج-البلاغه جهاد دری از درهای بهشت است که خداوند آن را به روی دوستان خاص خویش گشوده است؛ جهاد جامعه تقواست، زره نفوذناپذیر و سپر مطمئن خداوند است؛ هر کس به دلیل بی‌میلی و بی‌رغبتی (و نه به دلیل شرایط خاص) از آن روی گرداند، خداوند جامعه دلت و خواری را بر او می‌پوشاند و او را دچار بلا و مصیبت می‌کند و کوچک و ذلیل می‌شود. دل او در پرده گمراهی مانده و حق از او روی می‌گرداند و به دلیل ترک جهاد، به خواری

بین ثبات سیاسی و فرهنگ سیاسی رابطه معنی‌دار وجود دارد.
بین کنترل فساد و فرهنگ سیاسی رابطه معنی‌دار وجود دارد.
بین کیفیت مقررات و فرهنگ سیاسی رابطه معنی‌دار وجود دارد.

بین حاکمیت قانون و فرهنگ سیاسی رابطه معنی‌دار وجود دارد.

بین بهره‌وری و فرهنگ سیاسی رابطه معنی‌دار وجود دارد.
۲. بین ابعاد حکمرانی خوب ارتباط رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

۳. بین ابعاد فرهنگ سیاسی شیعه رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

مدل مفهومی پژوهش

در این پژوهش حکمرانی خوب به عنوان متغیر مستقل و فرهنگ سیاسی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده‌اند. حق اظهارنظر، ثبات سیاسی، کنترل فساد، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و اثربخشی و کارایی متغیرهای مشاهده‌گرند که با تکنیک تحلیل عاملی (مدل‌های اندازه‌گیری) تبدیل به متغیر مکنون (حکمرانی خوب) می‌شوند. سپس با تکنیک همبستگی، ارتباط حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی بررسی شده است.

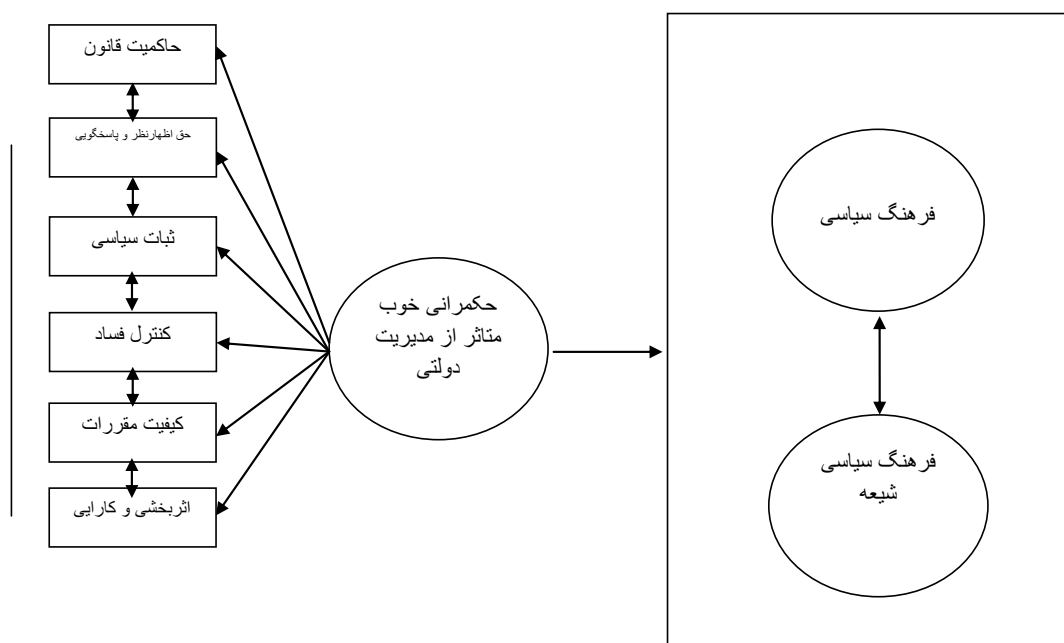
از اقدام به منکرات و زشتی‌های آشکار یا امر به معروفات و زیبایی‌های ضروری و بارز بوده است (ر. ک. پورعزت، ۱۳۹۰).

امامت و رهبری (بینش ولایی): طبق تعالیم شیعه، حاکمیت برای خدای پیامبر، معصومین و جانشینان آن‌هاست و هر حاکمیتی غیر از آن، نامشروع و در صورت امکان، مقابله با آن واجب است. در عصر جدید و پس از ناکامی مشروطیت در ایران و فراهم شدن بسترهای حاکمیت فقه، امام خمینی، از شرایط عینی اجتماعی بهره گرفت و مبارزه با رژیم شاه را در قالب امامت و رهبری به پیش برد. اختیارات گسترده ولی فقیه در قانون اساسی و پذیرش این شرط و مشارکت گسترده مردم در این چارچوب، حاکی از اعتقاد مردم به مشروعیت رهبری در تداوم امامت و رهبری دینی است (ر. ک. حسینی، ۱۳۸۸). از جمله مؤلفه‌های امامت و رهبری می‌توان به مواردی چون امت واحد، عصمت، نصب و تعیین الهی و فقاهاست اشاره کرد.

فرضیه‌های پژوهش

۱. بین حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی ارتباط معنی‌دار وجود دارد.

بین حق اظهارنظر و فرهنگ سیاسی رابطه معنی‌دار وجود دارد.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش گردآوری داده‌ها، توصیفی و از حیث ارتباط بین متغیرهای تحقیق از نوع علی-همبستگی است. روش انجام تحقیق نیز، به صورت پیمایشی بوده که از مهم‌ترین مزایای آن قابلیت تعمیم نتایج است. متغیرهای تحقیق عبارت‌اند از حکمرانی خوب به مثابه متغیر مستقل و فرهنگ سیاسی به مثابه متغیر وابسته.

به منظور بررسی ارتباط بین حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی اطلاعات و یافته‌های موردنیاز از طریق بهره‌گیری از دو نوع پرسشنامه ۲۵ سؤالی برای سنجش حکمرانی خوب و پرسشنامه ۲۳ سؤالی برای سنجش فرهنگ شیعه گردآوری شدند (شایان ذکر است هیچ‌کدام از پرسشنامه‌ها استاندارد نبوده و توسط محققان تدوین شده‌اند و برای روایی آنها از تحلیل عاملی استفاده شده است).

پرسشنامه اول مورد استفاده در این پژوهش، مربوط به حکمرانی خوب است. این پرسشنامه شامل ۲۵ سؤال است و در قالب مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت تنظیم شده است که ۶ بعد حکمرانی خوب را سنجیده است.

دومین ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه فرهنگ سیاسی شیعه می‌باشد. این پرسشنامه شامل ۲۳ سؤال است و در قالب مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت تنظیم شده است که ۵ بعد فرهنگ سیاسی شیعه را سنجیده است.

روایی پرسشنامه‌های تحقیق با استفاده از نظر استادان مرتبط با موضوع پژوهش تعیین و مورد تأیید قرار گرفت و همان‌طور که گفته شد در تحلیل عاملی روایی سازه نیز اندازه‌گیری شد که نشان

داد همه سؤالات دارای همبستگی بالایی با متغیر مکنون خود می‌باشند (بار عاملی در تمامی موارد بالاتر از ۰/۷ بوده است). در ارتباط با پایایی این پرسشنامه‌ها، آلفای کرونباخ برای ۳۰ پرسشنامه اولیه محاسبه شد که نتایج آن برای حکمرانی خوب ۰/۸۲۴ و برای فرهنگ سیاسی شیعه ۰/۸۶۵ بود که نشان می‌دهد پرسشنامه‌ها از پایایی کافی و بسیار مناسب برخوردار بوده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، ۱۵۰ نفر، کارکنان سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور بوده است. هر دو ابزار اندازه‌گیری میان ۱۲۰ نفر از کارکنان سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور که دارای مدرک تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری بودند توزیع شد. گفتنی است، اندازه نمونه براساس جدول مورگان برای ۱۵۰ نفر، ۱۰۸ نفر است؛ از میان ۱۲۰ پرسشنامه توزیع شده، ۱۱۵ پرسشنامه بازگشتی قابل استفاده بود که از حجم ۱۰۸ نفر بیشتر است.

در این تحقیق از روش همبستگی برای تحلیل داده‌ها و تبیین روابط بین متغیرهای موجود استفاده شد. به‌طوری‌که حکمرانی خوب به‌عنوان متغیر مستقل و فرهنگ سیاسی به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شد. به این ترتیب فرضیه‌های مطرح شده مورد آزمون قرار گرفت. کلیه محاسبات با نرم افزار SPSS صورت گرفت.

یافته‌های پژوهش

اطلاعات جامعه آماری مورد پژوهش، در قالب جدول ۲ ارائه شده است:

جدول ۲. مشخصات اعضای نمونه تحقیق

شاخص	مورد	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۶۳	۵۴
	زن	۵۲	۴۶
	کل	۱۱۵	
سن	۲۰ تا ۳۰	۴۳	۳۷
	۳۰ تا ۴۰	۳۶	۳۱
	۴۰ تا ۵۰	۲۱	۱۸
	۵۰ تا ۶۰	۱۵	۱۴
تحصیلات	بیشتر از ۶۰	۰	۰
	دیپلم	۱۰	۹
	فوق‌دیپلم	۰	۰
	کارشناسی	۶۰	۵۷
	کارشناسی ارشد	۲۶	۲۴
	دکتری	۱۹	۱۰

فرضیه‌های اصلی تحقیق مورد آزمون قرار گرفتند یا به عبارت دیگر رابطه میان حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی و ابعاد حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی با هم سنجیده شد که نتایج آن به صورت زیر است:

۱. بین حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی رابطه معنی‌داری وجود دارد:

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد بین حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی رابطه مثبت وجود دارد و این ارتباط در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنی‌دار و ضریب همبستگی آن ۰/۳۹۷ است. در ضمن ضریب همبستگی بین ابعاد حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی نشان می‌دهد که بیشترین مقدار همبستگی بین حق اظهار نظر و پاسخگویی و فرهنگ سیاسی مشاهده می‌شود. بعد از اطمینان یافتن از صحت مدل‌های اندازه‌گیری (تحلیل عاملی) تأییدی مفاهیم حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی شیعه،

جدول ۳. ضرایب همبستگی بین حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی

ابعاد حکمرانی خوب							شاخص	فرهنگ سیاسی
کارایی و اثربخشی	حاکمیت قانون	کیفیت مقررات	کنترل فساد	ثبات سیاسی	حق اظهار نظر و پاسخگویی	حکمرانی خوب		
۰/۱۰۷	۰/۳۰۱	۰/۳۴۸	۰/۳۳۶	۰/۱۹۵	۰/۴۱۲	۰/۳۹۷	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۱۷۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۴۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری	
۱۱۵							تعداد نمونه	

بر اساس یافته‌های جدول ۴، F مشاهده شده در سطح $p \leq 0/05$ معنی‌دار بوده. بنابراین، معادله رگرسیون، قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. بین ابعاد حکمرانی خوب، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

بر اساس جدول ۳، همه ابعاد حکمرانی خوب ارتباط مثبت و معنی‌داری با فرهنگ سیاسی دارند؛ در این میان رابطه کارایی و اثربخشی با فرهنگ سیاسی تأیید نمی‌شود. همچنین از میان سایر ابعاد، رابطه حق اظهار نظر و پاسخگویی با فرهنگ سیاسی بیشترین مقدار همبستگی را از خود نشان می‌دهد.

جدول ۴. آزمون معنی‌داری معادله رگرسیون

سطح معنی‌داری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	رگرسیون
۰/۰۰۰	۱۴.۴۳۲	۲۴۱۹.۵۹۶	۱	۲۴۱۹.۵۹۶	باقیمانده
		۱۶۷.۶۵۴	۷۷	۱۲۹۰۹.۳۴۱	کل
			۷۸	۱۵۳۲۸.۹۳۷	

۲. بین ابعاد حکمرانی خوب، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد:

بر اساس یافته‌های جدول ۴، F مشاهده شده در سطح $p \leq 0/05$ معنی‌دار بوده، بنابراین، معادله رگرسیون، قابل تعمیم به کل جامعه آماری است.

جدول ۵. ضرایب همبستگی پیرسون بین ابعاد حکمرانی خوب

متغیرها	کیفیت مقررات	کارایی و اثربخشی	حاکمیت قانون	ثبات سیاسی	کنترل فساد	حق اظهار نظر
کیفیت مقررات	۱	۰/۶۴۶	۰/۵۷۲	۰/۱۸۴	۰/۴۴۴	۰/۵۳۶
سطح معنی‌داری	—	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۵۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
کارایی و اثربخشی	۰/۶۴۶	۱	۰/۵۳۲	۰/۳۳۳	۰/۴۴۴	۰/۶۵۵
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	—	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
حاکمیت قانون	۰/۵۷۲	۰/۵۳۲	۱	۰/۳۰۸	۰/۵۳۶	۰/۴۹۶
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	—	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
ثبات سیاسی	۰/۱۸۴	۰/۳۳۳	۰/۳۰۸	۱	۰/۲۹۰	۰/۳۰۵

سطح معنی‌داری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	—	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳
کنترل فساد	۰/۴۴۴	۰/۴۴۴	۰/۳۹۰	۱	۰/۵۱۸
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	—	۰/۰۰۰
حق اظهارنظر	۰/۵۳۶	۰/۶۵۵	۰/۴۹۶	۰/۵۱۸	۱
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	—

دارای کمترین همبستگی (۰/۱۸۴) است.
۳. بین ابعاد فرهنگ سیاسی شیعه رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

براساس نتایج جدول ۵، بین ابعاد حکمرانی خوب، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. از این‌رو، فرض ۲ تأیید می‌شود. در این میان، رابطه حق اظهارنظر و کارایی و اثربخشی دارای بالاترین همبستگی (۰/۶۵۵) و رابطه ثبات سیاسی و کیفیت مقررات،

جدول ۶. ضرایب همبستگی پیرسون بین ابعاد فرهنگ سیاسی شیعه

متغیرها	شهادت‌طلبی	عدالت‌خواهی	امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر	روحیه جهادی	بینش ولایی
شهادت‌طلبی	۱	۰/۴۸۹	۰/۵۱۲	۰/۴۸۲	۰/۷۰۰
سطح معنی‌داری	—	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
عدالت‌خواهی	۰/۴۸۹	۱	۰/۵۳۲	۰/۴۴۷	۰/۴۸۲
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	—	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر	۰/۵۱۲	۰/۵۳۲	۱	۰/۴۱۲	۰/۴۶۱
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	—	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
روحیه جهادی	۰/۴۸۲	۰/۴۴۷	۰/۴۱۲	۱	۰/۵۱۲
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	—	۰/۰۰۰
بینش ولایی	۰/۷۰۰	۰/۴۸۲	۰/۴۶۱	۰/۵۱۲	۱
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	—

می‌رسانند. در این تحقیق به‌طور وسیع به رابطه بین حکمرانی خوب و «فرهنگ سیاسی شیعه» پرداخته شد. بر این اساس، حکمرانی خوب متغیر مستقل و فرهنگ سیاسی متغیر وابسته تحقیق است؛ عواملی چون عدالت‌طلبی، امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر، روحیه جهادی و شهادت‌خواهی بر رفتار سیاسی کارکنان و درک آنها از جو سیاسی سازمان تأثیر دارند.

نتایج این تحقیق وجود رابطه بین حکمرانی خوب و فرهنگ سیاسی را تأیید کرد؛ در این میان تنها «کارایی و اثربخشی» رابطه معنی‌داری را با فرهنگ سیاسی نشان نداد. نتایج نشان داد که در میان مؤلفه‌های حکمرانی خوب، رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد؛ بر این اساس، تقویت هر یک از این مؤلفه‌ها، منجر به تقویت مؤلفه‌های دیگر خواهد شد. در همین امتداد، بین متغیرهای فرهنگ سیاسی شیعه، رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

براساس جدول ۶ بین ابعاد فرهنگ سیاسی شیعه با ادعان بر این که مقدار معنی‌داری ۰/۰۱ است، مثبت و معنی‌دار است. در این میان، بالاترین ضریب همبستگی در رابطه بین بینش ولایی و شهادت‌طلبی (۰/۷۰۰) و کمترین ضریب در رابطه بین روحیه جهادی و امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر (۰/۴۱۲) مشاهده شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

اگرچه بسیاری از محققان و صاحب‌نظران حوزه اداره عمومی و مدیریت دولتی به حکمرانی خوب به‌مثابه موضوعی مهم و اثرگذار در توسعه کشور پرداخته‌اند، هنوز ابعاد گوناگون آن در ارتباط با سایر حوزه‌ها، مانند فرهنگ سیاسی، ناگفته‌های بسیاری دارد. در فرهنگ سیاسی هر کشور، ابعاد مثبت و منفی در کنار هم وجود دارند و آثار و پیامدهای خود را در هنجارها، آداب، رسوم، سنت‌ها و تعاملات اجتماعی به‌منصه ظهور

پیشنهادها

براساس یافته‌های تحقیق باید گفت تقویت ابعاد عدالت‌طلبی، شهادت‌خواهی، امر به معروف و نهی از منکر، روحیه جهادی و امامت و رهبری در فرهنگ سیاسی شیعه، نقش مؤثری در بهبود فرهنگ سیاسی دارد. همچنین باید گفت ابعاد گوناگون حکمرانی خوب، مانند شفافیت، اثربخشی و کارایی، پاسخگویی، مشارکت عمومی، حق اظهار نظر و کیفیت مقررات، منجر به توسعه فرهنگ سیاسی مطلوب با تأکید بر ابعاد فرهنگ سیاسی شیعه می‌گردد. از این رو، پیشنهاد می‌گردد موارد زیر در فراگرد توسعه فرهنگ سیاسی مطلوب، مورد تأکید قرار گیرند:

۱. تبیین مفاهیم، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های گوناگون حکمرانی خوب به‌ویژه در چارچوب مدیریت دولتی و تلاش برای ایجاد ارتباط بین این ابعاد با مختصات بومی؛

منابع

۲. بهره‌مندی از ظرفیت‌های موجود در میان شخصیت‌های تاریخی، دینی، مذهبی و ملی در الگوسازی و ارائه نمونه‌های عینی و عملی؛
۳. برنامه‌ریزی، برنامه‌سازی و گفتمان‌سازی در بین اقشار گوناگون جامعه برای توسعه مفهومی ابعاد حکمرانی خوب؛
۴. طراحی فراگردهای کنترل و بازخور اجتماعی؛
۵. همچنین برای محققان بعدی پیشنهاد می‌شود برای تعمیم نتایج باید در سطحی گسترده‌تر موضوع را بررسی کرد تا ضمن دربر گرفتن اقشار گوناگون جامعه، نتایج دقیق‌تری به دست آید.

اخوان کاظمی، بهرام (۱۳۸۶). «بررسی تعاملات فرهنگ سیاسی و تحزب در ایران». *پژوهشنامه علوم سیاسی*، ۲(۴)، ۳۲-۷.

امام‌جمعه‌زاده، سید جواد و موسوی، سید سعید (۱۳۸۹). «جهانی شدن و روند عام‌گرایی و خاص‌گرایی در فرهنگ سیاسی جمهوری اسلامی ایران». *فصلنامه مطالعات سیاسی*، ۲(۷)، ۶۶-۷۵.

امینی، علی اکبر و خسروی، محمدعلی (۱۳۸۹). «تأثیر فرهنگ سیاسی بر مشارکت سیاسی زنان و دانشجویان». *فصلنامه مطالعات سیاسی*، ۲(۷)، ۱۴۲-۱۲۷.

الأمالی، محمدبن علی ابن بابویه قمی (۱۳۷۶). ترجمه محمدباقر کمره ای، تهران: انتشارات کتابچی.

الکافی، ثقه الاسلام محمد بن یعقوب کلینی (۱۳۸۱). ترجمه علی اکبر غفاری، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه. پورعزت، علی اصغر (۱۳۹۰). *اداره سالم به روایت نهج البلاغه؛ طرحی برای مبارزه با فساد اداری*. تهران: انتشارات بنیاد نهج البلاغه.

جهانگیری، جهانگیر و بوستانی، داریوش (۱۳۸۰). «بررسی عوامل مؤثر بر فرهنگ سیاسی؛ مطالعه موردی: افراد ۲۰ سال به بالای شهر شیراز». *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۱۶(۲)، ۱۹۱-۱۷۳.

حشمت‌زاده، محمدباقر، حاجی‌یوسفی، محمد و طالبی، محمدعلی (۱۳۹۶). «بررسی موانع تحقق حکمرانی خوب در فرهنگ سیاسی ایران». *مجله جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، ۱(۸)، ۲۴-۱.

حرّ عاملی، محمدبن حسن (۱۰۴۸ ق). *وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه*، بیروت. انتشارات دار احیاء التراث العربی.

حسنی، مهدی (۱۳۸۸). «بررسی رابطه فرهنگ سیاسی شیعی و پیروزی انقلاب اسلامی». *فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی*، ۵(۱۷)، ۱۰۵ - ۷۳.

دارابی، علی (۱۳۸۸). «بنیان‌های نظری رفتار انتخاباتی شهروندان در جمهوری اسلامی ایران». *فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی*، ۱۶(۱)، ۳۷ - ۹.

ربانی، علی و شایگان فرد، فرهاد. (۱۳۸۹). «فرهنگ سیاسی ایران و مؤلفه‌هایش». *فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۴۰(۴)، ۱۴۱ - ۱۲۳.

رمضان نرگسی، رضا (۱۳۸۷). «تأثیر فرهنگ سیاسی تشیع در بیداری مردم ایران، در دوره قاجاریه». *فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی*، ۴(۱۴)، ۱۱۱-۱۴۲.

زیباکلام، صادق (۱۳۸۶). *ما چگونه، ما شدیم؟ ریشه‌یابی علل عقب‌ماندگی در ایران، به انضمام نقدها و نظرها*. تهران: انتشارات روزنه.

صادقی، سیدشمس‌الدین (۱۳۸۸). «درآمدی بر علل بیگانگی‌هراسی و بیگانگی‌ستیزی در فرهنگ سیاسی ایران معاصر». *پژوهشنامه علوم سیاسی*، ۴(۴)، ۷۴ - ۱۴۷.

غفاری هنجین، زاهد (۱۳۸۰). «تئوری توطئه؛ پدیده‌ای فراگیر و جهانی. دانشور رفتار». *دوماهنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد*، ۹(۳۶)، ۱۴۰-۱۳۱.

- مهدوی عادل، محمدحسین؛ حسین‌زاده بحرینی، محمدحسین و جوادی، افسانه (۱۳۸۷). «تأثیر حکمرانی خوب بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای با درآمد متوسط». *مجله دانش و توسعه*، ۱۵(۲۴)، ۱۰۶-۸۸.
- نراقی، حسن (۱۳۹۷). *جامعه‌شناسی خودمانی: چرا درمانده/ایم؟* تهران: انتشارات اختران.
- نهج‌البلاغه، امیرالمؤمنین علی «علیه‌السلام» (۱۳۸۲). گردآوری سید شریف رضی، ترجمه محمد دشتی، قم: انتشارات ارم. دفتر نشر فرهنگ اسلامی و بنیاد نهج‌البلاغه.
- Aguilera, R. V. & Cuervo-Cazurra, A. (2004). "Codes of good governance worldwide: what is the trigger?." *Organization studies*, 25(3), 415-443.
- Argyriades, D. (2006). "Good governance, professionalism, ethics and responsibility". *International Review of Administrative Sciences*, 72(2), 155-170.
- Becker, S. O., Egger, P. H. & Seidel, T. (2009). "Common political culture: evidence on regional corruption contagion". *European Journal of Political Economy*, 25(3)300-310.
- Berezin, M. (2018). *Making the fascist self: The political culture of interwar Italy*: Cornell University Press.
- Bhuiyan, S. H. (2011). "Transition Towards a Knowledge-Based Society in Post-Communist Kazakhstan: Does Good Governance Matter?". *Journal of Asian and African Studies*, 1, 18.
- Bouckaert, G. & Van de Walle, S. (2003). "Comparing measures of citizen trust and user satisfaction as indicators of 'good governance': difficulties in linking trust and satisfaction indicators". *International Review of Administrative Sciences*, 69(3), 329-343.
- Brinkerhoff, D. W. & Goldsmith, A. A. (2005). "Institutional dualism and international development: A revisionist interpretation of good governance". *Administration & Society*, 37(2), 199-224.
- Farrington, C. (2011). "Putting good governance into practice III: measuring intrinsic and instrumental empowerment in local government contexts". *Progress in Development Studies*, 11(2), 151-151.
- Feld, L. P. & Kirchgässner, G. (2000). "Direct democracy, political culture, and the outcome of economic policy: a report on the Swiss experience". *European Journal of Political Economy*, 16(2), 287-306.
- قاضی‌مرادی، حسن (۱۳۹۵). *در پیرامون خودمداری ایرانیان*. رساله ای در روانشناسی اجتماعی مردم ایران، تهران: انتشارات اختران.
- مصلی‌نژاد، عباس. (۱۳۸۸). «واکاوی فرهنگ سیاسی در ایران معاصر بر اساس تئوری انتقادی». *فصلنامه مطالعات سیاسی*. ۲(۵)، ۴۷-۲۷.
- میدری، احمد (۱۳۸۵). «مقدمه‌ای بر نظریه حکمرانی خوب». *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۶(۲۲). ۸۷-۲۶۱.
- Kim, P. S. (2009). "Introduction: The aid—good governance conundrum: searching for more realistic discourse". *International Review of Administrative Sciences*, 75(4), 555-563.
- Martínez, J. H. (2007). "US political culture and hegemony". *Latin American Perspectives*, 34(1), 46-52.
- Mollah, M. A. H. (2008). "Judiciary and good governance in Bangladesh". *South Asian Survey*, 15(2), 245-262.
- Nanda, V. P. (2006). The "good governance concept revisited". *The ANNALS of the American academy of political and social science*, 60(30), 269-283.
- Nor, R. N. H. (2018). "Measuring Instrument Constructs for Knowledge Management System Governance Using Rasch Measurement Model". *Advanced Science Letters*, 24(2), 1235-1239 .
- Parkhurst, J. (2017). *The politics of evidence: from evidence-based policy to the good governance of evidence*. Taylor & Francis.
- Parnini, S. N. (2009). "Public sector reform and good governance: The impact of foreign aid on Bangladesh". *Journal of Asian and African Studies*, 44(5), 553-575.
- Shylendra, H. & Bhirdikar, K. (2005). "Good Governance and Poverty Alleviation Programmes: A Critical Analysis of the Swarnjayanti Gram Swarozgar Yojana". *International Journal of Rural Management*, 1(2), 203-221.
- Yaghi, A. (2008). "Good governance practices by local administration in Jordan and USA". *International Journal of Rural Management*, 4(1-2), 47-65.
- Zhao, J., He, N. & Lovrich, N. (2006). "The effect of local political culture on policing behaviors in the 1990s: A retest of Wilson's theory in more contemporary times". *Journal of Criminal Justice*, 34(6), 569-578.